

Birinci Antarktika Çalıştayı kitabına aşağıdaki yazıyı yazmıştım. Kitapta başka makaleler de var. Alttaki linkten kitabın tamamına ulaşmak mümkün. Okuyanların, gezegenimizin yaratıldığı günden bugüne kadar değişmeyen yegâne köşesi olan Antarktika'ya dair çok ilginç bilgilere ulaşacaklarına ve dünyamızın bu gizemli kıtasına hayran kalacaklarına eminim.

http://www.tudav.org/new/pdfs/antarktika'da_turk_arastirma_ussu_kurulmasi_calistayi.pdf

ANTARKTİKA TÜRK BİLİM ÜSSÜNE DOĞRU

Osman Atasoy

Antarktika Çalışma Grubumuzun yetkin akademisyenleri, üyeleri bu kitaba yazdıkları bilimsel makalelerde, Antarktika'da bir Türk Bilim Üssü kurulmasının önem ve gerekliliğini açıklıyorlar. Ben Uzaklar II yelkenlisiyle Türkiye'den yola çıkıp Antarktika'ya nasıl ulaştığımızı, bu sefer esnasında yaşadıklarımızı, Türkiye'nin Antarktika'da bir bilim üssü kurma fikrinin kafamızda nasıl oluştuğunu, Türkiye'ye dönüşümüzde bu konuyla ilgili olarak neler yaptığımızı kısaca anlatmaya çalışacağım.

ZOR YOLCULUK

Türkiye’de inşa edilip denize indirilen Uzaklar II on dört metre boyunda küçük bir yelkenli. Armasını, yelkenlerini, iç düzenini denizlerde geçen uzun yılların verdiği tecrübelerle göre tasarladığımız, her şeyini kendi ellerimizle donattığımız bir tekne o... Uzaklar iki kişilik (Osman Atasoy, Sibel Karasu) mürettebatını hayallerine götürürken içinde uzun yıllar geçireceğimiz evimiz de olacak. Bir apartman dairesinin oturma odasından biraz daha küçük kamarasında dört yıl boyunca oturacak, kalkacak, yemek yiyecek, uyuyacak, vardiya tutacak, kim bilir acı tatlı ne anılar yaşayacağız.

Uzaklar II’nin Antarktika’ya varması kolay olmuyor. Önce Akdeniz, arkasından Kuzey Atlantik Okyanusu geçiliyor. Ekvator hattı boyunca uzanan ve iki yarı küreyi birbirinden ayıran “Doldrular”da kâh rüzgârsızlık kâh aniden bindiren boralarla mücadele ediyoruz. Derken Güney Atlantik Okyanusu’na giriyoruz. Günler haftalar birbirini kovalıyor. Kırk derece güney enleminden sonra yıllardır kötü şöhretini duyduğumuz o meşum denize, Güney Okyanusu’na ulaşıyoruz. Burası bildiğimiz denizlere hiç benzemiyor. Rüzgâr esmiyor, adeta çığlıklar atarak uluyor. Dalgalar sudan duvarlar gibi önümüzde yükseliyor. Sibel teknenin 17 metrelik direğine bakarak tahminde bulunuyor: “Osman denizler direğın üzerinden geliyor, Allah aşkına 17 metrelik dalga olur mu hiç!”

Tekne çılgın gibi iki yana savrulurken ilerlemeye çalışıyor. Buna seyir demek çok güç. Engebeli arazide lastikleri sökülmüş, çıplak jantlar üzerinde son sürat ilerleyen bir kamyonun içinde gibiyiz. Teknenin dalgalara her baş vuruşunda iç organlarım ağzıma gelir gibi oluyor.

GÜNEY OKYANUSU'NDA

Havuzlukta tutulan ikişer saatlik vardiyalarda zaman geçmek bilmiyor. Vardiya sonunda üzerimdeki ıslak muşambalarla kamaraya iniyor, bir köşeye kıvrılıyorum. Ama uyumak ne mümkün; armada vahşi hayvanlar gibi uluyan rüzgârın çığlığı, bıkıp usanmadan tekneye çullanan dalgaların gümbürtüsü içerde top atılmış gibi yankılanıyor. Sanki görünmez bir dev elindeki balyozla biteviye güverteyi, kamara kenarlarını dövüyor, varlığımızı yok etmeye, sulara gömmeye çalışıyor. Tekne inler gibi sesler çıkararak ilerlemeye, bu cehennem kazanından kurtulmaya çalışırken çoğu zaman dua etmekten başka elimizden bir şey gelmiyor. Çocukluğumda öğrenip sonradan unuttuğum duaları bile aniden hatırlayıp mırıldanmaya başladığımı hayretle fark ediyorum!

Horn Burnu ve derken altmış derece güney enlemi de dümen suyumuzda kalıyor. Şartlar gittikçe ağırlaşıyor. Her yer her geçen gün daha ıslak, daha nemli oluyor. Acımasız bir soğuk kat kat giysilerin üzerinden bile tenimizi ısıyor... Yumuşak bir yatak, o yatağa pijamalarla uzanmak... Bunlar şimdi ne kadar uzak ve gerçekleşmesi imkânsız gibi görünen hayaller. Güneşin tekrar doğuşunu görebileceğimizden bile emin olmadığımız karanlık geceler birbirini kovalıyor.

BEYAZ KITA'DA

Nihayet bir gün Antarktika'nın beyaz silueti ufukta beliriyor. İkimiz de çok heyecanlıyız. 'Beyaz Kıta'ya ilk defa bir Türk teknesini getirmiş olmanın verdiği heyecan ve mutluluk ayların yorgunluğunu alıp götürüyor. İnanamıyorum, çocukluğumdan beri seyahatlerini okuduğum büyük kâşiflerin; Amundsen'in, Kaptan Cook'un, Scott'un, Shackleton'un yüz yıl önce geldiği sulara işte şimdi de bir Türk teknesi ulaşıyor.

Üzerleri kremayla sıvanmış gibi pürüzsüz beyaz adaların arasından geçiyor, irili ufaklı buz parçalarının etrafından dolaşıyoruz. Durgun suyun aynasından yansıyan görüntüsüne baktıkça, Uzaklar'ın kırmızı bordasıyla Antarktika'ya pek yakıştığını görüyoruz.

Gezegemizin dibindeki bu sularda yalnız değiliz. Tekne yanlarından geçerken kocaman aysberglerin üzerine tünemiş penguenler, denizaslanları, belki de hayatlarında ilk kez karşılaştıkları bu tuhaf 'şeye' merakla bakıyorlar. Havaya su buharı püskürten dev balinaların peşinde Antarktika yarımadası boyunca güneye doğru inmeye devam ediyoruz.

ZAMANA YOLCULUK

Uzaklar kar ve buzla kaplı adacıkların yanından geçerken tuhaf bir duyguya kapılıyorum. Okyanusları geçerken de böyle olurdu. Sanki dünyanın hem içindeyiz hem dışında... Üzerinde gittiğimiz sular, denizin ötesinde göz alabildiğine uzanan karlı dağlar, vadiler... İnsanlar tarafından fethedilmemiş, yaradılıştan beri kendi düzenini sürdüren farklı bir dünya. Uzaklar milyonlarca yıl öncesine ışınlandığı bir zaman makinesinden geçmiş, başka bir âleme doğru süzülüyor... Kamaradaki dijital saat bugünün tarihini göstermese, tarih öncesine uzanan bir yolculuğun başında olduğumuza inanacağız.

Günler geçtikçe Antarktika'nın kendine has tuhaf bir enerjisi olduğunu duyumsuyoruz. Tanımlaması güç bir enerji bu... Belki de bir tür mistik güç... Sibel'e soruyorum: "Sen de farklı bir şeyler hissediyor musun?" "Evet," diyor. "Osman, burası bildiğimiz kara parçalarından bambaşka bir yer. Kesinlikle bunu hissediyorum."

TANRININ ELİ

İkimiz de Antarktika'nın hissettirdiği bu farklılığının kaynağını merak ediyoruz. Dünya yüzölçümünün %10'u kadar bir alana sahip olan bu koca kıtada yaşayan yerleşik bir halk bulunmuyor. Uçsuz bucaksız topraklar, buzlu sular sadece denizaslanlarına, penguenlere, skua kuşlarına ve balinalara ev sahipliği yapıyor. Antarktika ve üzerindeki canlılar dünya kurulduğundan beri kendi doğal düzenlerini sürdürmeye devam ediyorlar.

İnsan elinin "henüz" müdahalesine uğramamış kıtanın beyaz düzlükleri, sivri dağları kendi doğasına yabancılaşarak "bozulmuş" insanoğluna bir şeyler söylemeye çalışıyor gibi. Hâlâ yaradılışın ilk zamanlarındaki o "tanrısal el" tarafından yönetilen bu coğrafya, belki de içinde kâinatın gizemine dair bilmediğimiz sırlar barındırıyor. Sibel'e, "Burası dünya üzerinde uğruna savaşılmamış, insan kanı dökülmemiş yegâne yer," diyorum. "Belki de yaydığı enerji bu temizliğinden kaynaklanıyordur."

Teknede Antarktika'yla ilgili kitaplar, ansiklopediler bulunuyor. İçlerinde kıtaya dair hemen her tür yazı, bilgi, bilimsel araştırma raporu bulunan bu kitaplara yolda fırsat buldukça gömülür, yazılanları merak ve ilgiyle okurduk. Antarktika'ya ulaşınca bu satırların çok kuru ve ruhsuz kaldığını, Beyaz Kıta'nın kitaplarda tarif edildiğinden çok daha başka yönleri olduğunu fark ediyoruz. Ancak bu farkı tanımlamak çok güç... Bazı şeyler akıl yürütmeye, laboratuarda ölçmeye anlaşılamiyor; din gibi. Antarktika'nın da laboratuara sokup tahlil edilebilecekleri dışında başka bir tarafı olsa gerek.

ÜSLERİN DİĞER AMACI

Kimilerine göre Antarktika'da uzaylıların kurduğu gizli üsler bulunuyor! Fakat biz ne uzaylılara ne de üslere rastlıyoruz. Buna rağmen kıtanın değişik yerlerine dağılmış yirmi dokuz farklı ülkeye ait bilimsel araştırma üssünden ikisini görme şansına sahip oluyoruz. Şili'ye ait Gonzales Videla üssünden çıkıp penguenlerin arasından tekneye dönerken Sibel'e "Galiba yazılanlar doğru," diyorum.

Antarktika'da üssü olan devletlerin bilimsel araştırma yapmak olarak açıklanan "resmi" amaçlarından başka, bir de "asıl" amaçları olduğunu dile getirilen yazıları okumuştuk. Sadece iki üssü görmek ve buradaki personelle konuşmak, üzerimizde bu iddiaların doğruluğu hakkında bir kanaat oluşmasına yetiyor.

Son yıllarda Antarktika'nın altında çok zengin maden, petrol ve doğal gaz yatakları olduğunun ortaya çıkması, bu "asıl" amacın temelini oluşturuyor. Antarktika'ya üs kuran kimi devletler, bu yolla kıtada ülkelerinin varlığını göstermek, "Antarktika'da ben de varım" demek istiyorlar. Beyaz Kıta "şimdilik" kimseye ait olmasa da, bu devletler ilerdeki olası bir paylaşımına karşı şimdiden pozisyonlarını sağlamlaştırmaya çalışıyorlar.

TÜRKİYE ÜSSÜ PENGUENLERİN ADASINDA

ABD, Rusya, Birleşik Krallık gibi büyük devletlerin yanı sıra, Bulgaristan, Romanya, Pakistan gibi görece daha küçük ülkelerin de kıtada üssü bulunuyor. Arjantin ve Şili'ye ait üsleri gördükten, oradaki personelle görüştükten sonra aklıma şu sorular düşüyor: "Gezegenin bu

parçası herkes kadar bize de ait. Niçin Türkiye'nin de burada bir üssü olmasın? İlerde büyük devletlerin olası yağmasına karşı oluşturulacak bir koalisyona niçin biz de şimdiden ortak olmayalım?"

Uzaklar II kelebek gibi açılmış beyaz yelkenleriyle buzlu suları yarararak kıtanın içlerine doğru seyrediyor. Bir yandan önümüze çıkan buz dağlarından kaçmaya çalışıyor, bir yandan da "bizim üssün" nereye yakışacağını bulmaya çalışıyoruz!

Büyük bir penguen kolonisinin yaşadığı yamacın altındaki koyu gözümüze kestiriyoruz. Uzaklar II buz parçalarıyla dolu koya demirliyor. Avlanmak için suya atlayan penguenlerin arasından geçerek yamacı tırmanıyor, genişçe bir düzlüğe ulaşıyoruz. Sibel'e: "Burası iyi," diyorum. "Manzaraya baksana, harika... Öyle değil mi... Jeneratör buraya, barakalar da karşıya konur, böylece hiç birinin önü kapanmaz. Zaten tüm arazi denize sıfır, lebiderya!"

Ay yıldızlı bayrağı sembolik olarak buza çakıyor, sonra yanımızda getirdiğimiz şişeyi patlatarak küçük bir kutlama yapıyoruz. "Hadi hayırlısı," diyorum, "İnşallah devamı gelir, bu bayrak burada hep dalgalanır." Tekneye dönerken Sibel: "Bu yaptığımız denize maya çalmak gibi bir şey... Allah akıl fikir versin!"

DÖNÜŞ YOLUNDA

Uzaklar II'nin Antarktika araştırma seyri bir buçuk ay sürüyor. Sonra aylar sürecek uzun bir dönüş yolculuğu başlıyor. Yolda sık sık "üs" hakkında konuşuyoruz. Sibel'e, "Bu üs ancak devlet desteğiyle kurulabilir, arkasında siyasi irade olmadan bu iş zor, acaba Ankara'da bizi dinleyecek birilerini bulabilir miyiz?" diyorum. Dört yıldır Türkiye'den uzağız. Siyasi çevrelerden kimseyi tanımıyoruz. Zaten herhangi bir siyasi oluşumun da parçası değiliz.

Uzaklar sağ salim Marmaris limanına giriyor. Karada bir karşılama töreni düzenlenmiş. Başbakan yardımcısı da töreni onurlandırmış. Kürsüye çıkıp bir konuşma yapmam gerektiğini söylüyorlar. Bülent Arınç Beye bakarak Antarktika'da kurulacak Türk bilim üssünden bahsediyorum. Bülent Bey ilgiyle dinliyor ve benden sonra yaptığı konuşmasında o da üs konusuna değiniyor.

Bir süre sonra Ankara'dan beklenmedik bir telefon geliyor: "Ulaştırma Haberleşme ve Denizcilik Bakanı" bizimle görüşmek istiyor. Telefonu kapadıktan sonra, daha birkaç gün önce Antarktika'daki üs konusunu anlattığım büyük denizci Sadun Boro'nun söylediklerini hatırlıyorum: "Osman, bu işler ufuk, vizyon meselesidir. Eğer rahmetli Turgut Özal'ın sağlığında olsaydı, konu kendisine anlatıldığıнын ertesi günü çalışmaları başlatır, en kısa zamanda da bu üssü kurdururdu. Şimdiki hükümette de bakanlardan Binali Yıldırım var, keşke onunla görüşebilseniz.

DEVLET DESTEĞİ

Ankara'daki toplantıda Binali Beye Antarktika projesini anlatıyoruz. Bakan Bey ilgiyle dinliyor. Daha sonra yemeğe davet ediyor. Mönüde ikimizin de yıllardır özlemine çektiği yiyecekler var. Her şey istediğimiz gibi gidiyor. Ben etli bamyaya kaşık sallarken Sibel'in gözü yemeğinin yanındaki baklava tabağında... Önündekini bir an önce bitirip tatlıya geçmek için acele ettiğini fark ediyorum.

Binali Bey Antarktika'da kurulacak bilim üssünün Türkiye açısından önemini hemen kavıyor, hatta konuyu benim anlatabileceğimden daha iyi bir şekilde toparlayıp özetleyerek yanındakilere aktarıyor. Sonra bize dönerek konuşuyor: "Böyle bir girişime ön ayak olduğunuz için sizi kutlarız. Bakanlığım olarak bu projeye destek veriyoruz ve en kısa zamanda gerçekleşmesi için gerekenleri yapacağız." Arkasından yardımcısı Suat Hayri Aka'ya ön çalışmalara başlamaları talimatını veriyor.

Ankara'dan iyi haberlerle döndükten sonra eski dostum Prof. Bayram Öztürk'ü arıyorum. Aynı zamanda iyi bir denizci de olan Bayram Hoca heyecanlanarak, "Bizim de 1991 yılında benzer bir girişimimiz olmuştu," diyor. Hemen bir çalışma grubu kuruluyor. Antarktika Çalışma Grubu'na TAKBAM adlı dernekle uzman akademisyenler katılıyor. Komitede yer alan Bayram Öztürk, Kemal Başlar, Seymen Atasoy, Burcu Çiçek, Nilüfer Oral, Temel Oğuz, Umran İnan gibi üniversite hocalarına her gün yenileri ekleniyor. Prof. Başlar üssün hukuksal zeminini hazırlamayı üstleniyor.

YANKILAR

Bilim üssünün kurulabilmesi için Dışişleri ve Çevre Bakanlıklarıyla TÜBİTAK'ın da desteğinin gerektiği karara bağlanıyor. Ben Greenpeace benzeri bir çevre örgütünün çalışma grubunun içinde yer almasının gruba dinamizm kazandıracağını düşünüyorum. Ayrıca üssün kurulabilmesi için kamuoyu oluşturmak, toplumun hiç olmazsa belli bir kesiminde farkındalık yaratmak gerekiyor. Bunun yolu da medyadan geçiyor.

Antarktika'da bir Türk bilim üssü kurulacağına dair basında yer alan haberlerden sonra kamuoyundan olumlu ve olumsuz eleştiriler gelmeye başlıyor. Kimi destekliyor, kimi, "Her işimiz bitti de sıra Antarktika'da üs kurmaya mı geldi?" şeklinde karşı çıkıyor. "Kurulacak üsse gidecek bilim adamımız var mı ki?" diyenler de oluyor.

Kamuoyunda doğal olarak Antarktika fazla bilinmiyor. Türkiye'nin kendi sorunları kendine yetiyor. Buna rağmen Türkiye 1959 yılında 12 devletin (bugün bu sayı 48) imzaladığı Antarktika Antlaşması'na 1995 yılında katılarak "Danışman Olmayan Devlet" statüsü alıyor. Ancak daha sonra bu antlaşma unutuluyor ve Türkiye o günden sonra Antarktika'yla ilgili hiçbir resmi toplantıya katılmadığı gibi, kıtaya ilgisi siyasetçilerinin zaman zaman siyasi rakiplerine yaptıkları çıkışlarda kullandıkları sembolik bir yer ismi olmaktan öteye gitmiyor.

YAĞMAYA KARŞI TÜRKİYE

Antarktika'da bir Türk bilim üssü kurmak için herhangi bir antlaşmayı imzalamış ya da imzalamamış olmak gerekmiyor. Antarktika'yı dünya devletleri "henüz" aralarında paylaşmadıkları için kıta hâlâ, "kimseye ait olmayan bir yer" statüsünde. Orada üssü olan veya olmayan diğer bütün devletler gibi bizim de Antarktika'da bilimsel amaçlı bir üs kurma hakkımız "şimdilik" var. Bu üssü kurmamızın önünde yasal bir engel bulunmuyor.

Türkiye inşallah yakın bir gelecekte Antarktika Türk Bilim Üssü'nü kuracak. Ancak Türkiye Antarktika'daki varlığını, kıtanın zengin kaynaklarından pay almak adına değil, olası bir yağmaya engel olmak adına gösterecekse bu girişim değerli olacak. Temennimiz Antarktika'dan dünyaya yayılan temiz enerjinin ilelebet devam etmesi.